

SAB 2014. GADA DARBĪBAS PĀRSKATS

SAB 2014.gada darbības pārskata svarīgākais:

- Līdz šim pastāvošie iekšējie un ārējie apdraudējumi valsts drošībai ir palikuši nemainīgi. To skaitā ir Krievijas militārās aktivitātes reģionā, ekstrēmisms, terorisms, ekonomiskais apdraudējums, spiegošana un kiberapdraudējumi. 2014.gadā vislielākā aktivitāte tika novērota Krievijas īstenotajā informatīvajā karadarbībā Latvijas un starptautiskajā informācijas telpā.
- Krievijas agresija Ukrainas austrumos un Krimas aneksija ir noveduši Krieviju pie atklātas politiskas konfrontācijas ar Rietumvalstīm. Ģeopolitiskie procesi tiešā veidā ietekmēja Latvijas valsts drošību.
- Hibrīda karš un informatīvā karadarbība kļuva par raksturojošiem elementiem Krievijas un Rietumvalstu ģeopolitiskam saspīlējumam. Ar hibrīda kara metodēm Krievija ir apliecinājusi savas spējas veikt sarežģītu spēka pielietošanu politisko mērķu sasniegšanai.
- Informatīvā karadarbība kā hibrīda kara sastāvdaļa tika izmantota, lai radītu apjukumu, neskaidrību, grautu pārliecību un saliedētību savos pretiniekos Ukrainā, NATO un ES dalībvalstīs.
- 2014.gadā SAB redzeslokā atradās vairāki dažādu Krievijas institūciju īstenoti ietekmes un propagandas pasākumi, kas bija vērtējami kontekstā ar Krievijas īstenoto agresiju Ukrainā. Daļa no šiem pasākumiem bija vērsti uz Latvijas sabiedrības viedokļa un lēmumu pieņēmēju ietekmēšanu.
- Ārvalstu izlūkdienestu aktivitātes pret Latvijas, NATO un ES interesēm turpinājās pastiprinātā režīmā. 2014. gadā Krievijas izlūkošanas interešu loks tika pielāgots svarīgākajiem politiskajiem un drošības notikumiem. Pastiprināta uzmanība tika veltīta notikumiem Ukrainā un Latvijas, NATO un ES reakcijai pret Krieviju.
- Krievijas informatīvās politikas realizācijā Latvijā un starptautiskajā telpā ir konstatēta specdienestu līdzdalība. SAB ir fiksējis vairākas epizodes, kad mērķtiecīgi tiek strādāts ar dezinformāciju, provocēšanu un nomelnojoša materiāla izplatīšanu virtuālā vidē un mediju telpā.

SAB ir valsts drošības iestāde, kas likumā noteiktā kārtībā veic izlūkošanas un pretizlūkošanas darbības, iegūst, apkopo, uzkrāj, uzglabā, analizē un izmanto ar valsts drošību, aizsardzību un ekonomisko suverenitāti saistīto informāciju, kā arī veic valsts noslēpuma aizsardzību. Latvijas NDI ir SAB struktūrvienība, kas veic pati un kontrolē klasificētās informācijas apmaiņu ar starptautiskām organizācijām un nodrošina šīs informācijas aizsardzības pasākumus.

IEVADS

Eiropā 2014. gads ir aizvadīts ģeopolitisko krīžu ēnā, noslēdzoties ar neatrisinātu ekonomisko problēmu aktualizēšanos eirozonā un Krievijā. Viktora Janukoviča režīma gāšana Ukrainā un neprognozējamas notikumu virknes attīstība noveda pie atklātas Krievijas agresijas Krimā un Ukrainas austrumos, īstenojot t.s. „hibrīda karu”. Valsts suverēno robežu mainīšana ar militāru spēku Eiropā nav notikusi kopš Otrā pasaules kara sākuma. Spēka politikas realizācija ir radījusi apdraudējumu pēckara starptautiskās drošības sistēmas pamatprincipiem.

Latvija ir reģionālo, Eiropas un plašāko starptautisko politisko un ekonomisko procesu dalībiece. Valsts drošība un labklājība ir tiešā veidā atkarīga no apkārtējiem procesiem un tendencēm. Jau 10 gadus mūsu valsts ir Eiropas Savienības un Ziemeļatlantijas līguma organizācijas (NATO) biedre. NATO Vašingtonas līguma 5.pants nosaka, ka bruņots uzbrukums vienai vai vairākām dalībvalstīm ir uzskatāms par uzbrukumu visām NATO dalībvalstīm. Latvijas sabiedrotie ir stingri apliecinājuši savas saistības Baltijas valstu drošības garantēšanā. ES prezidentūras ietvaros Latvijai ir laba iespēja aizstāvēt un virzīt savu viedokli daudzos ekonomiskajos, politiskajos un drošības jautājumos.

Gan Krievijas agresija Ukrainā, gan islāmistu kustības darbība Tuvajos Austrumos demonstrē, ka sabiedriskās domas un politisko lēmumu mērķtiecīga ietekmēšana ar informatīvā kara metodēm kļūst arvien biežāka un bīstamāka ikdienas parādība. Informatīvā kara mērķis ir radīt apjukumu, neskaidrību un graut pārliecību savos pretiniekos, vājinot tos iekšēji un padarot tos nespējīgus. Ar agresīvu retoriku tiek uzrunātas un kūdītas sabiedrības radikālās grupas. Kā līdzekļi tiek izmantoti visi modernās komunikācijas līdzekļi – televīzija, radio, laikraksti un kibertelpa. Objektivitāte tiek sapludināta ar meliem, skaidrība ar šaubām, demokrātiskās pamatvērtības aizstātas ar cinismu, merkantīlu aprēķinu un parareliģiskiem mītiem.

Tuvajos Austrumos, Sīrijā un Irākā, turpinās nemieri un arvien bīstamāka kļūst islāmistu kustības (ISIL) ideoloģiskā ekspansija arābu pasaulē, izmantojot modernākos saziņas un komunikācijas līdzekļus savas propagandas izvēršanai. Arī Ziemeļāfrikas valstu un tajās valdošo režīmu nestabilitāte kopā ar notiekošo Tuvajos Austrumos turpina veicināt milzīgās bēgļu plūsmas uz NATO un ES dienvidu valstīm. ES iekšienē augstu terorisma risku sastāda pieaugošā Eiropas musulmaņu kopienas radikalizācija un došanās uz karadarbības zonām Tuvajos Austrumos. Uzbrukums Parīzes laikraksta redakcijai 2015. gada 7. janvārī bija spilgts piemērs radikālu noslieču izpaušmei.

Baltijas reģionu un Latviju terorisma draudi tiešā veidā nav skāruši, tomēr Latvijas drošības iestādēm ir jāreķinās ar potenciāliem riskiem, kas izriet no globālajiem procesiem savstarpēji saistītā pasaulē. Tādas Eiropas Savienības pamatbrīvības kā brīvas pārvietošanās iespējas un vārda brīvība, var tikt izmantotas arī sabiedrībai ļaunprātīgā un kaitīgā veidā.

STARPTAUTISKĀ DROŠĪBAS SITUĀCIJA

Krievija

2014. gadā Krievijas attiecības ar Rietumvalstīm, ES un NATO dalībvalstīm raksturojamas kā saspīlētas un provokatīvas. Ukrainas „Maidana” notikumi, Krimas aneksija un Krievijas agresija Ukrainas austrumos ir noveduši Krieviju pie atklātas politiskas konfrontācijas ar Rietumvalstīm. Krievija postpadomju valstis joprojām uzskata par ekskluzīvu savu interešu un ietekmes telpu un nevēlas pieļaut ģeopolitisku oponentu nostiprināšanos tās tiešā tuvumā, uzskatot to par draudu režīma stabilitātei un drošībai. Prezidents Putins ir apliecinājis gatavību pielietot radikālas metodes, to skaitā atklātu karadarbību, savu politisko mērķu sasniegšanai.

Pagājušais gads Krievijā tika pavadīts svētku un uzvaras eiforijā. Tika aizvadītas Soču olimpiskās spēles un īstenota teicama Krimas “atgriešanas operācija” faktiski bez jebkādas pretestības. Uzvaras apvienojumā ar agresīvo propagandu atgriezta īslaicīgi krītošo Putina popularitāti rekordaugstā līmenī. Negatīvas tendences, kā piemēram, Krievijas ekonomiskās problēmas, tiek skaidrotas ar Rietumvalstu ekonomiskajām sankcijām un centieniem ietekmēt valdošā režīma stabilitāti.

Alternatīvi politiskie viedokļi Krievijā formāli pastāv, tomēr opozīcija ir margināla, izolēta un bez spējas ietekmēt politisko dienaskārtību. Pret opozīcijas pārstāvjiem – politiķiem, žurnālistiem un sabiedriskajiem darbiniekiem - tiek īstenota agresīva nomelnošanas un iebiedēšanas kampaņa. Publiskās režīma atbalstošās manifestācijās opozīcijas pārstāvji tiek dēvēti par valsts nodevējiem un ienaidniekiem. Vadošie masu mediji tiek saglabāti ciešā valsts kontrolē, bet režīma propaganda ir visaptveroša.

Krievijas ekonomiskā situācija turpina pasliktināties. Rietumvalstu finanšu un ekonomisko sankcijas savienojumā ar Krievijas rīcības neprognozējamību ir fundamentāli ietekmējuši starptautisko finanšu tirgu un aizdevēju uzticību Krievijas kompānijām, kuras galvenokārt kredītējas rietumu finanšu tirgos. Naftas cenu straujais kritums, Krievijas rubļa devalvācija, masīva kapitāla aizplūšana apvienojumā ar negatīvām ekonomiskām izaugsmes prognozēm 2014. gadā turpinās pasliktināt sociālekonomisko un valsts budžeta situāciju Krievijā arī 2015. gadā. Krievijas ekonomikā joprojām pastāv strukturālas problēmas, t.i., pārmērīga atkarība no dabas resursu eksporta.

Pasliktinoties sociālekonomiskai situācijai Krievijā, pastiprinās pret rietumiem vērsta propaganda. Valsts informatīvās kampaņas tiek rūpīgi pieskaņotas gan iekšējiem, gan ārpolitiskiem mērķiem. Krievijas iedzīvotājos sistemātiski tiek uzturēta ārējā apdraudējuma sajūta. Eiropas Savienības Austrumu partnerības sadarbības politika tiek pasniegta kā galvenais Ukrainas krīzes cēlonis. Rietumu ekonomiskās sankcijas tiek traktētas kā centieni panākt režīma maiņu Krievijā un kā sods taisnīgai Krievijas rīcībai Ukrainā. NATO dalībvalstu aizsardzības spēju stiprināšana kā atbilde Krievijas rīcībai un agresīvai retorikai tiek interpretēta kā drauds Krievijas ģeopolitiskajām interesēm.

Krievijas agresija Ukrainā

Sabrūkot bijušā Ukrainas prezidenta Viktora Janukoviča režīmam, Krievija, izmantojot pārsteiguma momentu, faktiski okupēja Krimu un anektēja to safabricēta referenduma ceļā. Cenšoties legimitizēt aneksiju, Krievija organizēja fiktīvu Krimas iedzīvotāju demokrātisko procesu, pavirši maskējot savu līdzdalību. Aktīvu izkārtnes lomu Krimas referenduma legimitizācijā spēlēja Krievijas atbalstītās vietējās politiskās kustības. Eiropas Savienības dalībvalstu labējie un kreisie ekstrēmisti tika pasniegti kā starptautiskie vēlēšanu novērotāji. Iekšpolitiski un starptautiski Krievija skaidroja Krimas atgriešanu savā sastāvā ar vēsturiskā taisnīguma argumentu.

Līdzīgu scenāriju Krievija bija iecerējusi Austrumukrainas Luganskas un Doņeckas apgabalos tomēr negaidīja Ukrainas centrālās varas spēju mobilizēt spēkus nemiernieku un provokatoru savaldīšanai. Nevēloties pieļaut Ukrainas centrālās varas atjaunošanu Austrumukrainā, Krievija tiešā veidā iesaistījās nemiernieku atbalstīšanā, nodrošinot bruņojumu, Krievijas regulāro bruņoto spēku “brīvprātīgos” un komandstruktūras atbalstu. Krievijas ilgtermiņa mērķis ir apturēt Ukrainas prietumniecisko kursu un ar visām iespējamām ietekmes svirām atgūt kontroli par šo valsti, ieskaitot ar militāra spēka pielietošanu.

Hibrīda karš un informatīvā karadarbība

Vēršoties pret Ukrainu, Krievija pielietoja jaunu kara vešanas metodiku, īstenojot t.s. hibrīda karu. NATO terminoloģijā tiek definēti hibrīda apdraudējumi kā: “plašs politisko, ekonomisko, militāro, sociālo un informatīvo līdzekļu kopums, kas slēptā vai atklātā veidā ar konvenciālām un nekonvenciālām metodēm tiek vērsts pret mērķa valsti.” Šāda veida apdraudējumi var izpausties kā neparedzami un ātri uzbrukumi, t.i., hibrīda karš, kā arī ilgtermiņā realizēti pasākumi, kas ar savu ietekmi izraisa destabilizāciju mērķa valstī bez tradicionālas teritorijas sagrābšanas.

Krievijas “hibrīda kara” elementi agresijā pret Ukrainu nav jauna parādība. Informatīvie uzbrukumi vai karadarbība, agresīva propaganda un iesaistes noliegšana, ekonomiskais spiediens, diversijas, sabotāža, bruņotu formējumu atbalstīšana citas valsts teritorijā un tieša militāra agresija ir tradicionālas kara vešanas sastāvdaļas, kuras ir izmantotas daudzos bruņotos konfliktos. Atšķirībā no citiem konfliktiem Krievija joprojām cenšas noliegt sava karaspēka, tehnikas un ieroču klātbūtni Ukrainā, cenšoties norobežoties no dalībnieka statusa un tiešas atbildības.

Īstenojot ietekmes pasākumus, Krievija aktīvi meklēja sabiedrotos Rietumvalstu politiķu rindās, lai grautu NATO un ES saliedētību. 2014. gads iezīmējās arī ar vairākiem publiskiem skandāliem, kuros Rietumeiropas valstu labējās un kreisās partijas tika saistītas ar finansējuma saņemšanu no Krievijas. Atsevišķos gadījumos šo partiju biedri tikuši pieķerti, izplatot klaji nomelnojoša rakstura informāciju par pazīstamiem politiķiem, piemēram, Baltijas valstu vadītājiem. Lai arī tieša saistība ar Krieviju nav pierādīta tiesiskā ceļā, šo partiju publiskās simpātijas pret Krievijas politiku un prezidentu Putinu ir plaši zināms fakts.

Agresīvas un sarežģītas informatīvās karadarbības (operāciju) izpaušme bija un ir vērojama Krievijas darbībās pret Ukrainu, ES un NATO dalībvalstīm. Informatīvo operāciju mērķis ir ietekmēt valsts iekšpolitiku, lai šķeltu sabiedrību, radītu apjukumu, eskalētu spiedienu uz valsts varu un demoralizētu to. Informatīvās operācijas var būt gan slēptas, gan atklātas. Propaganda, savukārt, ir tieša valsts pozīcijas paušana iekšpolitiskiem un ārpolitiskiem mērķiem.

Krievijas informatīvās politikas realizācijā 21.gadsimta brīvas un atklātas komunikācijas sasniegumi un iespējas efektīvi tika pavērsts kā instruments pret Rietumvalstu sabiedrību, vērtībām un brīvību. Fakti par notikumiem Ukrainā tika sajaukti ar puspatiesību un izdomājumiem, Ukrainas tautas vēšanās pret korumpētu režīmu tika nodēvēta par fašistu huntas apvērsumu, tika apstrīdēta NATO sabiedroto gatavība aizstāvēt Baltijas valstis, kā arī īstenotas darbības, lai sašķeltu Eiropas Savienības saliedētību.

LATVIJAS VALSTS DROŠĪBAS APDRAUDĒJUMU RAKSTUROJUMS

Līdz šim pastāvošie iekšējie un ārējie apdraudējumi valsts drošībai ir palikuši nemainīgi. To skaitā ir Krievijas militārās aktivitātes reģionā, ekstrēmisms, terorisms, ekonomiskais apdraudējums, spiegošana un kiberapdraudējumi. 2014.gadā vislielākā aktivitāte tika novērota Krievijas īstenotajā informatīvajā karadarbībā Latvijas un starptautiskajā informācijas telpā.

Krievijas informatīvā politika

Krievijas informatīvā politika tiek veidota kā atbalsta mehānisms Krievijas ārpolitikas un iekšpolitikas īstermiņa un ilgtermiņa mērķu sasniegšanai. Informatīvās kampaņas ietver dažādām auditorijām mērķētu propagandu, dezinformāciju un specdienestu vadītus aktīvos (informācijas un ietekmes) pasākumus. 2014. gadā šo instrumentu kopums tika efektīvi pielāgots notikumiem Ukrainā, Rietumvalstu noteiktajām sankcijām pret Krieviju un pieaugošai spriedzei starp Krieviju un NATO.

Informācijas politikas realizācijā nozīmīgu lomu spēlē komunikācijas līdzekļi – Krievijas kontrolētie masu mediji, ietekmējami ārvalstu mediji, pētnieciskie institūti, sabiedrisko attiecību kompānijas, tautiešu organizācijas, prokrieviski eksperti un politiķi, kā arī tā dēvētie “interneta troļļi”. 2014. gadā novērots, ka pastiprināta politizācija notiek arī Krievijas mākslas un izklaides jomās, populāriem kultūras darbiniekiem iesaistoties atklātos valsts varas propagandas pasākumos, galvenokārt Krievijas iekšējā patēriņa vajadzībām.

Krievijas ietekmes un propagandas pasākumi

Krievijas informatīvā ietekme Latvijā primāri tiek realizēta caur retranslētajiem Krievijas plašsaziņas līdzekļiem. Dažādi tulkojumi un pārpublicācijas nonāk arī Latvijas medijos, tādējādi importējot Latvijas mediju telpā šaubīga rakstura informāciju un vērtības. Sliktākajā scenārijā Krievijas sagrozītā, pretrunīgā un maldinošā informācija nonākt Latvijas informācijas telpā kā objektīvas ziņas, veidojot Krievijas valsts varai labvēlīgu izpratni par nozīmīgiem procesiem. Krievijas informatīvās telpas klātbūtne Latvijā sniedz ietekmes sviras sabiedriskās domas veidošanai un lielas sabiedrības daļas īstermiņa un ilgtermiņa rīcības modelēšanai.

Ukrainas konflikta laikā arī Latvijā bija vērojama agresīva Krievijas informatīvās politikas realizācija ar informatīvā kara metodēm. To mērķis bija radīt sabiedrības apjukumu, neskaidrību un graut pārliecību savās spējās. Ar agresīvu retoriku tika uzrunātas un kūdītas sabiedrības radikālās grupas, veicinot sabiedrības šķelšanos un polarizāciju. Krievija propagandas vēstījumos sistemātiski tika izmantota anti-amerikāniskais sentiments, kā arī apelēts pie materiāliem ieguvumiem vai zaudējumiem sankciju kontekstā. Uzstājīgi tika proponēta “patiesā” versija par notikumiem Ukrainā un Krievijas rīcību.

2014.gadā SAB redzeslokā atradās vairāki dažādu Krievijas institūciju īstenoti ietekmes un propagandas pasākumi, kas bija vērtējami kontekstā ar Krievijas īstenoto agresiju Ukrainā. Daļa no šiem pasākumiem bija vērsti uz Latvijas sabiedrības viedokļa un lēmumu pieņēmēju ietekmēšanu. Citu aktivitāšu primārais uzdevums bija iesaistīt Latvijas radikālos prokrieviskos aktīvistus uz Krievijas pašmāju auditoriju mērķētas propagandas kampaņās, kā arī Kremļa politikas atbalstam starptautiskā līmenī.

Pieaugot Eiropas Savienības dalībvalstu spiedienam pret Krieviju un draudot ar ekonomiskām sankcijām, Krievija vairākās dalībvalstīs sāka īstenot aktivitātes, lai veicinātu sabiedrības un uzņēmēju pretestību. Gan Latvijā, gan citās Eiropas Savienības dalībvalstīs Krievija akcentēja ekonomiskos zaudējumus, ko radīs sankciju ieviešana. Vienlaicīgi Krievija centās manipulēt ar ES

dalībvalstu saliedētību, ieviešot selektīvas pret-sankcijas dažādu ES dalībvalstu pārtikas ražotājiem vai eksportētājiem.

Tautiešu politika un organizācijas

Krievijas īstenotais darbs ar ārvalstīs dzīvojošiem tautiešiem ir viens no Kremļa ārpolitikas mērķu sasniegšanas mehānismiem, kas aktīvi tiek izmantots arī Latvijā. Tautiešu politikas uzdevums ir konsolidēt un kontrolēt krievvalodīgo kopienu un ar tās starpniecību iegūt spēju ietekmēt iekšpolitisko situāciju; izmantot tautiešus kā tiešus Krievijas interešu aizstāvjus, kas pilda Kremļa uzdevumu mītnes valstī vai starptautiskā līmenī.

Daļa no Krievijas tautiešu politikas ietvaros īstenotajām aktivitātēm ir vērstas ne tikai uz krievvalodīgajiem, bet plašāku sabiedrības daļu, un to uzdevums ir veicināt plašākas sabiedrības labvēlīgu attieksmi pret Krievijas interesēm. 2014. gadā KF tautiešu politikas realizācija notika bez būtiskām izmaiņām, tradicionālajiem darbības virzieniem pievienojās vēl viens - tautiešu pasākumi atbalsta KF politikai Ukrainā demonstrēšanai.

Prokrievisko organizāciju darbība un finansēšana bieži raksturojama ar caurskatāmības trūkumu. Dažādas izteikti politiskas akcijas, izdevumu publicēšana un mediju kampaņas tiek finansētas caur Krievijas valsts fondiem, maskējot tos zem neitrāliem kultūras vai izglītības pasākumiem. Atsevišķos gadījumos finansējums tiek virzīts caur ārvalstīs bāzētiem starpniekiem un sabiedrisko attiecību vai konsultāciju kompānijām.

Atsevišķas Krievijai labvēlīgas personas un organizācijas tiek piesaistītas kā starptautiskie eksperti Krievijas publiskajā telpā, lai paustu Krievijai vēlamu viedokli par notiekošiem procesiem. Zīmīgs piemērs ir Eiropas Parlamenta deputātes Tatjanas Ždanokas piedalīšanās 2014. gada 16. marta "referendumā" Krimā starptautiska novērotāja statusā. Citi domubiedri iesaistās Latvijas starptautiskās diskreditācijas pasākumos, cenšoties izplatīt maldinošu un sagrozītu informāciju.

Ārvalstu ekonomiskā ietekme un drošība

Būtiski riski ir konstatēti atsevišķās Latvijas tautsaimniecības nozarēs, kuras ir ievērojami atkarīgas no ārējiem ekonomiskiem apstākļiem, to skaitā no Krievijas. Ņemot vērā starptautiskos apstākļus, Krievija ir izmantojusi un var izmantot dažādas ietekmes mehānismus uz atsevišķām ekonomikas nozarēm, lai izdarītu politisku spiedienu pret Latviju. Tranzīta, enerģētikas, finanšu, lauksaimniecības nozares vai individuāli uzņēmumi ar lielu tirgus segmentu Krievijā var tikt pakļauti dažādiem darbību ierobežojošiem pasākumiem.

Atbildot uz Eiropas Savienības sankciju ieviešanu 2014.gadā, Krievija reaģēja ar liegumu ievest savā tirgū noteiktas Eiropas Savienības un citu Rietumvalstu preču grupas. Mērķtiecīgi tika izvēlēta pārtikas nozare, kurai ES dalībvalstīs ir spēcīgs lobijs uz lēmumu pieņemējiem. No Krievijas puses šāds lēmums tika izdarīts ar aprēķinu, ka ekonomiskie zaudējumi saistībā ar demokrātisko principu un starptautisko normu aizstāvēšanu netiks viennozīmīgi uztverti ES dalībvalstīs un var radīt pretestību valdību lēmumiem par sankcijām.

Enerģētikas sektorā joprojām saglabājas energoatkarības riski, kas saistīti ar vienu dominējošu piegādātājvalsti. Lai arī energoresursu piegāžu patraukšanas riski ir zemi, atsevišķos segmentos tie faktiski pastāv. Starpsavienojumu, piegāžu ceļu diversifikācija un energosektora liberalizācija atbilstoši Eiropas Savienības Trešajai enerģētikas paketei ir prioritārs ilgtermiņa uzdevums enerģētikas drošības stiprināšanai.

PRETIZLŪKOŠANA

2014. gadā SAB turpināja pretizlūkošanas pasākumus pret ārpus NATO un ES valstu speciālajiem dienestiem. Politiskā un drošības situācija reģionā tiešā veidā ietekmēja pret Latvijas valsts interesēm vērstu specdienestu darbu Latvijā, ārvalstīs un starptautisko institūciju ietvaros. Ņemot vērā Latvijas dalību ES un NATO, kā arī ģeogrāfisko atrašanos, visaktīvāk pret valsts interesēm ir strādājuši Krievijas speciālie dienesti.

Jebkura izlūkdienesta mērķis ir iegūt apsteidzošu un vēlams publiski nepieejamu informāciju par sabiedriskiem, politiskiem, ekonomiskiem un militāriem procesiem mērķa valstī, lai gūtu priekšrocības savas valsts rīcībai. Bez informācijas vākšanas specdienesti īsteno arī aktīvos pasākumus, kuru mērķis ir ietekmēt lēmumu pieņemšanu un sabiedrības viedokli.

Darbības realizācija pret Latvijas interesēm norit gan Latvijas teritorijā, gan ārvalstīs, kā arī no savas mītnes zemes. Izlūkdienesti galvenokārt izmanto savas valsts vēstniecības diplomātisko piesegu izlūkošanas aktivitāšu veikšanai. Paralēli tiek izmantoti netradicionālie pieseģi, kuriem var pielāgot jebkuru nepieciešamo profesiju – žurnālistu, konsultantu, uzņēmēju vai zinātnieku. Krievijas pētnieciskie institūti un nevalstiskās organizācijas bieži tiek izmantotas par platformām, kuru ietvaros vai no kurām veikt izlūkošanas darbību. Par izlūkošanas avotiem kalpo publiskā informācija, kontaktpersonas vai aģenti, kā arī elektroniskā formā pārraidītā informācija.

2014. gadā Krievijas izlūkošanas interešu loks tika pielāgots svarīgākajiem politiskajiem un drošības notikumiem. Pastiprināta uzmanība tika veltīta notikumiem Ukrainā un Latvijas, NATO un ES reakcijai pret Krieviju. Gaidāmais Austrumu partnerības samits Rīgā un Latvijas prezidentūras prioritātes ES Padomē arī izraisīja specdienestu interesi. Saeimas vēlēšanas, politisko partiju izredzes un informācija par politiskajiem līderiem un amatpersonām arī bija dienestu dienaskārtībā. NATO dalībvalstu, īpaši ASV bruņoto spēku izvietošana Baltijas valstīs bija viena no prioritātēm.

Arvien būtiskāku lomu ārvalstu izlūkdienestu darbā ieņem izlūkošanas informācijas iegūšana kibertelpā, kā arī sakaru un datu plūsmas pārtveršana. Pieaug apdraudējums, ko rada Krievijas kibernetizācijas un datu plūsmas pārtveršanas un maršrutēšanas spēju attīstība, kā arī tehnoloģiju pilnveidošana, kas ļauj izmantot internetu sabiedrības viedokļa izpētē un vadīšanā. Krievijas spēju šajā jomā demonstrēja vairākas plaši publicētas Rietumvalstu vadošu amatpersonu telefonsarunu nopludināšana publiskajā telpā Ukrainas konflikta kontekstā. Tiek izmantots plašs metožu kopums: komplicētu vīrusu iefiltrēšana slēgtās un publiskās sistēmās, datu aizsardzības sistēmu apiešana vai uzlaušana, sociālā inženierija un pīkšķerēšana pret individuāliem lietotājiem. Gada garumā Latvijas kibertelpā SAB konstatēja vairākus spiegošanas gadījumus, kuri tika vērsti pret valsts iestāžu informācijas un sakaru sistēmām.

Sabiedriskās domas un politisko lēmumu ietekmēšana ar aktīvo pasākumu palīdzību joprojām ir aktīvs Krievijas specdienestu darbības virziens. SAB ir fiksējis vairākas epizodes, kad mērķtiecīgi tiek strādāts ar dezinformāciju, provocēšanu un nomelnojoša materiāla izplatīšanu virtuālā vidē un mediju telpā. Krievijas informatīvās politikas realizācijā ir fiksēta specdienestu līdzdalība. Daudzos gadījumos ir sarežģīti nodalīt specdienestu darbības no citu valsts institūciju, tautiešu organizāciju, NVO un mediju aktivitātēm.

Joprojām augsts risks saglabājas Latvijas iedzīvotājiem kuri periodiski vai ilgstoši uzturas Krievijā. Krievijas teritorijā izlūkošanas un pretizlūkošanas uzdevumus visintensīvāk veic Federālais drošības dienests (FDD). Arī šī dienesta izdevums ir informācijas avotu un ietekmes aģentu iegūšana Latvijā, izmantojot savas teritorijas priekšrocības. Latvijas jaunieši un studenti, īpaši Krievijā studējošie, ir pakļauti FDD interešu sfērai. Šantāža un draudi, periodiski tiek izmantoti, lai nodrošinātu sadarbību ar vēlamām personām.

KLASIFICĒTĀS INFORMĀCIJAS AIZSARDZĪBA

Valsts noslēpuma aizsardzība

Atbilstoši likuma "Par valsts noslēpumu" noteiktajai kompetencei SAB, līdztekus Drošības policijai un Militārās izlūkošanas un drošības dienestam, veic arī tiešus valsts noslēpuma aizsardzības pasākumus. Valsts noslēpuma aizsardzības joma SAB veic personu pārbaudes pirms tām izsniedz speciālo atļauju darbam ar valsts noslēpumu, kā arī pārbauda un sertificē darbā ar klasificētu informāciju izmantotas telpas. SAB veic valsts noslēpuma apstrādei paredzēto informācijas sistēmu akreditāciju.

2014. gadā SAB pārbaudei un atzinuma sniegšanai saņēma 1446 (2013.g. 1288) personu pārbaudes pieteikumus. 2014. gadā tika veiktas 1343 personu pārbaudes, atlikumā uz 2015. gadu palika 103 pārbaudes materiāli. Pārbaude tiek veikta gan par personām, kam paredzēts izsniegt pirmreizējo speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam, kā arī par personām, kam atļauja tiek izsniegta atkārtoti un pagarināts tās termiņš. Procedūra paredz, ka personai ir tiesības SAB pārsūdzēt pārējo valsts drošības iestāžu (DP un MIDD) pieņemtus lēmumus par pieeju valsts noslēpumam atteikumu.

SAB 2014. gadā sagatavoja un izsniedza 837 speciālās atļaujas (apliecības) darbam ar valsts noslēpumu:

- Pirmās kategorijas apliecības (sevišķi slepeni)– 268 (2013. g. 230).
- Otrās kategorijas apliecības (slepeni)– 332 (2013. g. 340).
- Trešās kategorijas apliecības (konfidenciāli)–247 (2013. g. 171).

SAB ir atteicis izsniegt pieeju valsts noslēpumam 52 gadījumos, tajā skaitā izskatot DP un MIDD pieņemtus un birojam pārsūdzētos lēmumus. Pēdējos gados atteikumu skaits pakāpeniski pieaug. Galvenais šīs tendences iemesls ir valsts drošības iestāžu īstenotie uzlabojumi, pilnveidojot pārbaudes procesu un ieviešot jaunas metodes. SAB direktora lēmums par pielaižu atteikšanu ir pārsūdzams ģenerālprokuroram. 2014. gada iesniegtas 25 pārsūdzības par SAB pieņemto lēmumu atteikt atļauju darbam ar valsts noslēpumu. 23 gadījumos ģenerālprokurors ir atzinis, ka SAB lēmums ir bijis pamatots un atbilstošs likuma prasībām. Uz 2014.gada beigām 2 pārsūdzības vēl atradās izskatīšanā Ģenerālprokuratūrā. Kritēriji, pēc kuriem tiek izlemts par speciālās atļaujas piešķiršanu vai atteikšanu, ir noteikti likuma "Par valsts noslēpumu" 9. pantā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ar 2014.gada 18. novembra lēmumu noraidīja divu bijušo valsts amatpersonu sūdzību pret Latviju saistībā ar SAB lēmumu viņiem anulēt speciālās atļaujas pieeju valsts noslēpumam. Iesnietās sūdzības tika atzītas par nepieņemamām tālākai izskatīšanai pēc būtības un tiesvedība šajās lietās tika izbeigta.

Tiesa uzskatīja, ka pastāvēja pietiekams pamats, lai atzītu, ka uz šāda veida strīdiem nav attiecināmas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas noteiktās garantijas par pieeju tiesai, t.i. tiesības pārsūdzēt atļaujas anulēšanu tiesā. Tiesa norādīja, ka valstij nacionālās drošības un sabiedriskās kārtības garantēšanas interesēs ir plašas tiesības noteikt amatus, kuru pildīšanai ir nepieciešama speciālā atļauja, kā arī atļaujas saņemšanas kritērijus.

Industriālā drošība

Industriālais drošības sertifikāts (IDS) apliecina komersantu tiesības pildīt valsts pasūtījumus, kuri saistīti ar piekļuvi valsts noslēpuma objektiem, NATO un ES klasificētajai informācijai, kā arī apliecina komersanta spēju nodrošināt šādas informācijas aizsardzību. Saskaņā ar procedūru, nepieciešamās pārbaudes industriālā sertifikāta saņemšanai var veikt visas trīs valsts drošības iestādes, savukārt SAB, balstoties uz pārbaudītajiem materiāliem, pieņem lēmumu par sertifikāta

izsniegšanu. 2015. gada janvārī spēkā esoši ir 146 SAB izsniegti industriālās drošības sertifikāti.

Saskaņā ar procedūru, SAB direktora pieņemtais lēmums var tikt pārsūdzēts ģenerālprokuroram, kura lēmums ir nepārsūdzams. No Ģenerālprokuratūras saņemta informācija, ka 2014. gadā SAB lēmums par industriālās drošības sertifikāta atteikumu vai anulēšanu pārsūdzēts 2 gadījumos un abos SAB lēmums atstāts negrozīts.

2014. gadā SAB veicis 57 komersantu pārbaudi, kuru rezultātā Latvijā reģistrētiem uzņēmumiem izsniegti 23 (2013.g.- 21) industriālās drošības sertifikāti (IDS), kā arī pagarināti 30 iepriekš izsniegtu IDS derīguma termiņi. 4 komersantiem SAB pieņēmis lēmumu atteikt izsniegt IDS. Savukārt 5 uzņēmumiem anulēts iepriekš izsniegtais IDS.

NATO un ES institūciju klasificētās informācijas aizsardzība

SAB apakšstruktūra Nacionālā drošības iestāde (NDI) ir atbildīga par NATO un ES klasificētās informācijas aizsardzību. Klasificētās informācijas aizsardzība ir būtisks NATO un ES drošības aspekts un spēja to nodrošināt ir pamats tam, ka Latvija tiek uzskatīta par pilnvērtīgu partneri šajās organizācijās. Klasificētās informācijas aizsardzības pasākumi ir kopums, kas ietver personāla drošību, telpu fizisko drošību, dokumentu aprites drošību, informācijas drošību elektroniskajā vidē un industriālo drošību.

NDI funkciju ietvaros SAB ir atbildīgs par visu Latvijas Republikas NATO un ES klasificētās informācijas subjektu kontroli un attiecīgu sertifikāciju. Valsts noslēpuma subjektu kontroli SAB veic saskaņā ar normatīvos aktos noteikto kompetenci kopā ar pārējām valsts drošības iestādēm (DP un MIDD). 2014. gadā SAB ir īstenojis vairāku valsts institūciju un to struktūrvienību drošības pārbaudes, kā arī veicis to klasificēto informācijas subjektu sertifikācijas. Klasificētās informācijas subjekts ir institūcija, vai tās struktūrvienība, kurai ir tiesības strādāt ar valsts noslēpumu, vai/un NATO un ES klasificētu informāciju.

Latvijas Republikas atbilstību NATO un ES klasificētās informācijas aizsardzības standartiem veic atbildīgo NATO un ES drošības struktūru inspekcijas. Inspekcijas notiek regulāri un pēdējo gadu pārbaudes apliecinājušas, ka Latvijā ieviestie klasificētās informācijas aizsardzības pasākumi atbilst NATO un ES ietvaros noteiktiem standartiem.

Sagatavošanas darbi Latvijas prezidentūrai ES Padomē

Gatavojoties Latvijas prezidentūrai ES Padomē, SAB sadarbībā ar DP un MIDD izstrādāja trīspusēju vienošanos par prezidentūras pasākumos iesaistīto personu pārbaudes procesu. Vienošanās ietvaros jau veiktas 152 personu sākotnējās pārbaudes. 2014.gadā prezidentūras vajadzībām ir veikts apjomīgs sakaru sistēmu ieviešanas, uzlabošanas, pārbaudes, sertifikācijas un apmācības darbs.

Mobilo telefonu kontroles iekārtas darbība

SAB atrodas iekārta, ar kuru tiesībsargājošās un valsts drošības iestādes veic mobilo telefonu kontroli. Telefonu kontroles rezultātā iegūtie dati tiek nodoti operatīvās darbības subjektam, kas ir konkrēto telefonsarunu pārtveršanas iniciators un saņēmis Augstākās tiesas tiesneša sankciju. SAB kompetences un atbildības jomā ietilpst likumīga telefonsarunu kontrole, telefonsarunu kontroles tehnisko parametru un metodikas aizsardzība un iegūtās informācijas aizsardzība pret nesankcionētu izpaušanu līdz tās nodošanai operatīvās darbības subjektam.

Pirms telefona kontroles uzsākšanas SAB saņem operatīvās darbības subjekta lēmuma daļu, kurā norādīts:

- lēmuma reģistrācijas numurs;
- amatpersona, kura pieņēmusi lēmumu;
- iestādes vadītājs, kas to apstiprinājis;
- Augstākās tiesas tiesnesis, kas to sankcionējis;
- kontrolējamais telefona numurs;
- termiņš, līdz kādam kontrole veicama.

Uzraudzību pār sarunu operatīvās noklausīšanās atbilstību likumam veic ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori. Parlamentāro kontroli realizē Saeimas Nacionālās drošības komisija. 2014. gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, SAB nav pieļāvis likumpārkāpumus, nodrošinot mobilo telefonu kontroli. Mobilo telefonu kontroles izmantošanas sadalījums starp operatīvās darbības subjektiem ir redzams sekojošā attēlā:

1.attēls. Telefonu kontroles mērķu sadalījums atbilstoši operatīvās darbības subjektiem 2014. gadā:

